

SYNODAAL PROCES

diocesane fase

Rooms-Katholieke Kerk Nederland

Nationale Synthese

15 augustus 2022
Hoogfeest van Maria Tenhemelopneming

SYNODAAL PROCES

DEEL 1

1 VIEREN

- 1.1 Vieringen
- 1.2 Liturgie
- 1.3 Variatie

2 MEDEVERANTWOORDELIJK VOOR MISSIE

- 2.1 Medeverantwortelijk
- 2.2 Sprakeloosheid
- 2.3 Een gezonde gemeenschap
- 2.4 Zichtbaar
- 2.5 Toegankelijk
- 2.6 Een inclusieve Kerk

3 DIALOOG IN KERK EN SAMENLEVING

- 3.1 Dialoog in Kerk
- 3.2 Dialoog met andere christenen
- 3.3 Dialoog met andersgelovigen
- 3.4 Bijdrage aan de samenleving
- 3.5 Gemeenschap en verbondenheid
- 3.6 Open dialoog
- 3.7 Gastvrije Kerk
- 3.8 Imago van de Kerk

DEEL 2

1 ONDERSCHIEDING

- 1.1 Catechese
- 1.2 Gelijkwaardigheid
- 1.3 Eén missie
- 1.4 Diaconie
- 1.5 Gastvrijheid
- 1.6 Liturgie
- 1.7 Gedoopten en de Kerk
- 1.8 God
- 1.9 Pijn uit het verleden
- 1.10 Missionair
- 1.11 Medeverantwortelijk
- 1.12 Zichtbaar

2 CONCLUSIES

- 2.1 Communio
- 2.2 Participatio
- 2.3 Missio
- 2.4 Manier van leven
- 2.5 Luisteren naar elkaar
- 2.6 Luisteren naar de Geest
- 2.7 Oproep tot verandering
- 2.8 Leiderschap

SAMEN VERDER

Deze rapportage is gebaseerd op de synodale activiteiten van:

De Nederlandse bisdommen

- Aartsbisdom Utrecht
- Bisdom Haarlem-Amsterdam
- Bisdom Breda
- Bisdom Groningen-Leeuwarden
- Bisdom Rotterdam
- Bisdom Roermond
- Bisdom 's-Hertogenbosch
- Het Militair Ordinariaat

Landelijke katholieke organisaties

- Vereniging van Katholieke Maatschappelijke Organisaties (VKMO)
- Officium Caritatis en toehoorders katholiek maatschappelijk middenveld
- Konferentie Nederlandse Religieuzen (KNR)
- Netwerk Katholieke Vrouwen
- Justitiepastaat
- Jongeren WJD@home
- Werkverband van Katholieke Homo-Pastores
- Marienburgvereniging
- Conferentie de Missionaire Parochie
- Katholieke Vereniging voor Oecumene (KVO)

SYNODAAL PROCES

Op 17 oktober 2021 werd ook in Nederland het Synodaal proces geopend van consultatie ter voorbereiding op de Bisschoppensynode van 2023 te Rome die over synodaliteit zal gaan.

In de consultatie tijdens de 'diocesane fase' van het synodaal proces waren de centrale vragen:

- hoe gaat een synodale Kerk bij de verkondiging van het Evangelie samen op weg?
- waartoe nodigt de Heilige Geest uit om in dat 'samen op weg gaan' te groeien?

Het secretariaat van de Bisschoppensynode stelde tien thema's voor om deze centrale vragen te verdiepen. Daaruit selecteerde de Nederlandse bisschoppenconferentie drie thema's als leidraad voor de bespreking. Dat nam niet weg dat ook over de andere thema's gesproken kon worden.

- vieren
- medeverantwoordelijkheid voor de missie
- dialoog in Kerk en samenleving

De gesprekshandleiding van het secretariaat van de Bisschoppensynode stelde voor de bespreking te laten plaatsvinden langs de lijnen van de drie kernwoorden van de synode:

- *communio*: *communio* met God en *communio* van mensen
- *participatio*: actieve participatie van alle gelovigen aan de missie van de Kerk
- *missio*: verkondigen van de blijde boodschap en het maken van nieuwe leerlingen

Aan de uitnodiging van Paus Franciscus om in gesprek te gaan over het geloof is breed gehoor gegeven.

In de Nederlandse bisdommen vonden consultaties plaats in:

- Parochies (parochianen, werkgroepen, koren, enz.)
- Kerkelijke gremia (Diocesane Pastorale Raden, Lekenraden, Priesterraden, Kapittels, Jongerengroepen, Religieuze Instituten, Kerkelijke Bewegingen en Nieuwe Gemeenschappen, Migranten-gemeenschappen enz.)
- Oecumenische groepen (plaatselijke raden van Kerken, enz.)

In het Militair Ordinariaat vonden gesprekken plaats van:

- Aalmoezeniers
- Militairen
- Burgermedewerkers

Er vonden consultaties plaats in landelijke katholieke organisaties. De verslagen van tien landelijke gremia zijn in deze synthese verwerkt.

Meestal werd de gesprekshandleiding van de Nederlandse bisschoppen gebruikt. Veel bijeenkomsten hadden de volgende opzet:

- Een meditatief moment: vaak het gebed 'Wij staan voor U, Heilige Geest'
- Luisteren
- Bezieling
- Dialoog
- Onderscheiding

In DEEL 1 van deze synthese staan samenvattingen van wat gehoord is. DEEL 2 bevat onderscheiding en conclusies.

DEEL 1

1 VIEREN

Hoe viert de synodale Kerk haar geloof?

1.1 Vieringen

Voor velen bieden vieringen momenten van bezinning en inkeer, geven inspiratie, helpen door hun eigen taal en symboliek, bieden steun en troost. Ze helpen om de relatie met God, met Christus, te ontdekken en te verdiepen. 'Samen op reis' kan alleen als dat gebaseerd is op gemeenschappelijk luisteren naar het Woord en de viering van de Eucharistie. Het 'Samen vieren van de Eucharistie', de ontmoeting tussen God en mensen in de liturgie beleven, komt dan ook als middelpunt van het kerkelijk leven sterk naar voren in de gesprekken. We vieren ons geloof. Veel gelovigen ervaren in de vieringen gemeenschap en diepe verbondenheid met God. Ze vinden vorming belangrijk om een steeds beter besef te krijgen van de Eucharistie. Velen benadrukken dat er meerdere vormen van vieren zijn naast de Eucharistie: schietgebedjes, kaarsjes aansteken, rozenkrans, getijdengebed, kruisweg lopen, wandelingen met gebedsmomenten, gebeden rond geloofsgesprekken en andere ontmoetingen.

- Er is behoefte aan plekken van stilte, bezinning, gebed, waar ook vorming en begeleiding is.
- Er is behoefte aan meer aandacht voor catechese om het begrip van het geloof en de sacramenten te kunnen laten groeien. Vorming van liturgisten en participerende leken in vieringen is nodig.

1.2 Liturgie

Voor velen is de Eucharistie de meest vertrouwde vorm van vieren en geeft met de vaste formuliergebeden houvast en rust. Nieuwe gebeden geven soms meer inspiratie dan 'oude' gebeden. Men vindt in een goede inspirerende liturgie het contact met God. Belangrijk is de taal waarin gebeden, gesproken en gezongen wordt. Er zijn ook gespreksdeelnemers die de voorgeschreven teksten in de officiële liturgie als hoogdravend en ontoegankelijk ervaren en niet uitnodigend voor buitenstaanders en nieuwkomers. Daarnaast vond een aantal deelnemers het pijnlijk dat pastoraal werkers steeds minder zichtbaar zijn in de liturgie. Vrijwel uitsluitend functionele criteria worden gegeven op de vraag wanneer een viering wel of niet als geslaagd moet worden beoordeeld: zijn de teksten begrijpelijk, is iedereen die een viering kan leiden in voldoende mate aan bod gekomen, heeft ieder die betrokken wilde zijn het gevoel dat hij of zij in voldoende mate betrokken is geweest?

- Velen wensen gelijkwaardigheid in het dragen van verantwoordelijkheid in voorbereiding en organisatie van de liturgie.
- Men vraagt ruimte voor toegankelijke taal in de liturgie en meer variatie in liturgische vormen.

1.3 Variatie

Er is behoefte aan een gevarieerde liturgie, goede liederen, mooie muziek, verzorgde en verstaanbare homilies, waar verkondiging en maatschappelijke context met elkaar in verbinding worden gebracht. Er is een verlangen naar variatie in het aanbod van vieringen. Genoemd worden het rozenkransgebed, getijdengebed, Taizéviering, themavieringen n.a.v. actuele gebeurtenissen, vieringen gericht op doelgroepen zoals ouderen, kinderen en jongeren. In deze vieringen hebben vaak leken een leidende rol en dat wordt als nabij ervaren en minder verheven als de Eucharistieviering. Het samen vieren van ons geloof in de liturgie wordt als belangrijkste gemene deler ervaren. Een aantal kerkgangers wil graag actief meedoen tijdens de viering. Verstaanbaar, gewoon taalgebruik verhoogt de betrokkenheid. In de preek en voorbeden hoort men graag de actualiteit terug. Een aantal jongeren gaf aan vooral het spirituele aspect van de Kerk, het bidden en de stilte te waarderen. Verschillen in beleving en vieren tussen Nederlandse en migrantengemeenschappen geven kansen om van elkaar te leren.

- Er is behoefte aan nieuwe vormen opdat de liturgie meer aanspreekt voor mensen van deze tijd.
- Velen vragen op een eigentijdse manier moderne kanalen in te zetten om jongeren te bereiken en uit te nodigen voor vieringen.

2 MEDEVERANTWOORDELIJK VOOR MISSIE

Hoe zijn we missionaire leerlingen?

2.1 Medeverantwoordelijk

Jezus gaf aan állen de opdracht actief mee te werken aan de verbreiding van het Evangelie in woord en daad. Veel gespreksdeelnemers willen leiders die naar mensen toe gaan en luisteren en die hen op die weg voorgaan als opinieleiders, die hun enthousiasme uitdragen in praatprogramma's. Maar ook wordt erkend dat je zelf ook influencer moet zijn net als Jezus in zijn tijd. In je eigen doen en laten kun je anderen tot voorbeeld zijn en Jezus 'onuitgesproken' ter sprake brengen. De afname van de aantallen priesters, diakens en pastoraal werkers, vrijwilligers en kerkgangers, van financiën en van gebouwen vragen om een duidelijk bewustzijn van onze missie en hechte onderlinge samenwerking. Om dit te bevorderen zegt men dat gedoopten meer bewust gemaakt moeten worden van hun verantwoordelijkheid voor de missie en als gelovigen in actie te komen en niet af te wachten wat er 'van bovenaf' wordt gevraagd en anderzijds de geloofsgemeenschap te versterken door meer te luisteren naar medeparochianen.

- Wees authentiek, bezielde en aansprekend in je vieren, spreken/verkondigen, en voorleven.
- Treed naar buiten, zoek aansluiting bij wat er in de maatschappij leeft, laat je zien en horen, ook in de media.
- Gebruik je eigen rijke traditie om hernieuwde positiviteit uit te stralen en betrek het gehele volk van God erbij.

2.2 Sprakeloosheid

Vele katholieken zijn sprakeloos. Ze vinden het erg moeilijk hun geloof en missie onder woorden te brengen. We mogen in onze eigen heiligen een inspiratiebron vinden voor onszelf, nieuwe creativiteit in onszelf ontdekken en zo in beweging komen. Dat zorgt voor momentum en hoop op vernieuwd elan voor onze geloofsgemeenschap. Jezus' radicale uitnodiging, de manier waarop Hij mensen aan de rand van de samenleving – zondaars, zieken en vreemdelingen – uitnodigt en raakt, maakt het christelijke geloof bijzonder en liefdevol.

- Er wordt gevraagd om meer catechese en meer geloofsgesprekken, vooral ook voor jongeren om de relatie met God te ontdekken.
- Er is een grote behoefte aan dialoog en uitwisseling over geloofszaken, diepgaande gesprekken over de zaken die ons drijven en inspireren, aan geloofsverhalen die we willen delen met anderen en aan gesprek om je roeping als gedoopte beter te leren onderscheiden.

2.3 Een gezonde gemeenschap

De missie van Rome en de Nederlandse bisschoppen lijkt voor een aantal deelnemers aan de gesprekken een andere missie dan die vanuit de gemeenschap wordt ervaren. Een groep deelnemers geeft aan zich 'verveest' te voelen, het gevoel te hebben, dat onze Kerk niet mee evolueert met maatschappelijke ontwikkelingen. Velen waarschuwen dat de Kerk te veel met zichzelf bezig is en haar plaats in de wereld veronachtzaamt en zich zo van de gelovigen en van de buitenwereld vervreemdt.

- De gedachte dat we een 'heilige rest' zouden vormen is een vluchtweg. In een gezonde gemeenschap geloven verschillende generaties samen.

2.4 Zichtbaar

Paus Franciscus zegt dat we onze huizen moeten verlaten en de straat op moeten gaan en zichtbaar zijn tussen de mensen. Daar begint het mee. Parochianen zijn zichtbaar in hun daden of door aanwezig te zijn: in luisteren naar elkaar en in de zorg voor elkaar. Diaconale inzet wordt echter niet direct meer verbonden met het katholieke geloof. Velen voelen zich medeverantwoordelijk om iets aan de noden in de wereld te doen. Hierin wil men veelal aansluiten bij andere kerkgenootschappen. Op meerdere plaatsen werkt caritas in oecumenisch verband aan projecten. Jongeren geven aan concrete

voorbeelden van de dienende inzet van de Kerk inspirerend te vinden. Religieuzen melden hoe vrijwilligers in het contact met mensen in nood een verdieping van hun geloof in Christus ervaren.

- Men zegt dat we terug moeten gaan naar plaatsen waar mensen samen komen en contact maken.

2.5 Toegankelijk

Veel deelnemers in de gesprekken verlangen naar een Kerk die toegankelijk is. Iedereen moet kunnen ervaren dat hij of zij welkom is. De Kerk moet veel actiever openstaan voor nieuwkomers en contact leggen met jongeren en met zoekers en er meer zijn voor mensen aan de rand. Missie, uitgaan naar de ander en uitdragen betekent ook luisteren, openstaan voor andere geluiden en meningen. De Kerk is te veel naar binnen gericht zeggen deelnemers aan de gesprekken. Men vraagt naar een nieuwe taal als Kerk om de heilige traditie en geloofswaarheid door te geven aan de volgende generaties.

- Bevorder een toegankelijke Kerk door: ontmoeting, laagdrempelige activiteiten, dialoogactiviteiten met divers samengestelde groepen, gelijkwaardigheid, met betrokkenheid van vrijwilligers in liturgie, diaconie en catechese en met toerusting.
- Jongeren wijzen op het belang van aandacht en kennis voor en van jongeren.

2.6 Een inclusieve Kerk

Velen beamen dat een inclusieve Kerk iedereen verwelkomt omdat het de zending van de Kerk is om Gods Liefde uit te stralen. Men ervaart een gebrek aan acceptatie van en ruimte voor diversiteit van mensen. Dat zien vele gelovigen als een ernstige hindernis voor de missie van de Kerk en veelal ook als tegenstrijdig met de liefde van God. De kerkelijke praktijk staat volgens hen te ver af van wat er maatschappelijk speelt. Sommige religieuze gemeenschappen houden vieringen voor mensen die zich elders buitengesloten voelen. Zij vinden dat de kerkelijke moraal te strikt wordt geïnterpreteerd.

- Bied een uitgestoken hand aan iedereen, ook aan die katholieken die in de marge van de kerk staan, aan degenen die zijn gescheiden en zijn hertrouwd, aan lesbiennes en homoseksuelen.

3 DIALOOG IN KERK EN SAMENLEVING

Hoe voeren we een goede dialoog in de kerkgemeenschap en haar omgeving?

3.1 Dialoog in Kerk

Het blijkt dat het voeren van een dialoog beter helpt bij het overbruggen van verschillen dan discussieren en overtuigen. Men geeft aan dat in de praktijk echte dialoog vaak lastig is of wordt gemist mede als gevolg van gebrek aan gelijkwaardigheid in de Kerk. In de parochies zien we verschillende vormen van dialoog. De oproep klinkt: inspireer en waardeer elkaar en vertrouw op de Heilige Geest. Er zijn velen die willen bijdragen aan een levende Kerkgemeenschap en haar willen ondersteunen, maar ook velen die niet weten hoe. De grote opkomst tijdens de landelijke conferentie over missionaire parochie op 24/25 maart 2022 in Breda laat zien dat er veel behoefte is aan vernieuwing en nieuw elan.

- Men vraagt naar verder groeiende gelijkheid en evenwicht tussen vrouwen en mannen.
- Men vraagt de zichtbaarheid van vrouwen in de Kerk op vele manieren te vergroten, te beginnen met de dagelijkse praktijk in de parochies. Dit is inclusief deelname door vrouwen in bestuursorganen, in de zending van de Kerk en ook bij het altaar.
- Een aantal vrouwen pleit voor theologisch onderzoek en gesprek over de toelating van vrouwen tot de opleiding tot diaken.
- Een aantal gespreksdeelnemers vraagt om vrouwen en andere leken bij alle selectieprocedures in de Kerk te betrekken. Vrouwen vragen om serieuzer genomen te worden en met respect en als gelijkwaardige gesprekspartners behandeld te worden.

3.2 Dialoog met andere christenen

Veel gespreksdeelnemers ervaren de verbinding met andere christelijke gemeenschappen als een kracht. Men verlangt naar nieuw elan in het oecumenisch gesprek. In het 'samen op weg zijn' als Kerk worden de contacten met de medechristenen vooral als waardevol ervaren waar zij een bedding bieden voor geloofsgesprek. Christenen die uit het Midden-Oosten zijn gevlucht en die bij ons zijn komen wonen brengen een authentiek en diep geloof mee.

- Leer van mensen die vanuit andere culturen deelnemen in de parochie.

3.3 Dialoog met andersgelovigen

Velen zoeken naar verbinding. Men ziet de Kerk ook als een platform van mensen die zoeken naar eenheid in de wereld. Het gesprek met andersgelovigen helpt katholieken zich ervan bewust te worden waarvoor ze zelf staan. Te midden van de voortschrijdende secularisering van de samenleving wordt het gelovig zijn in elkaar herkend en gewaardeerd. Een aantal priesters, diakens en pastorale werkers wijst op het belang van het bevorderen van het gesprek met joden, zowel voor het lezen van de H. Schrift als voor de spiritualiteit.

- Men verlangt naar samenwerking met andersgelovigen en alle mensen van goede wil, ook met hen die niet bij een godsdienst horen, om gerechtigheid en vrede in de wereld te bevorderen.

3.4 Bijdrage aan de samenleving

Een veel gehoorde constatering in de gesprekken is de afwezigheid van de Kerk in het publieke debat. Men vindt dat de Kerk te veel bezig is geweest met haar klerikale taak en hierdoor het gesprek kwijt is geraakt met de maatschappij. Men constateert dat de katholieke Kerk niet meer in het centrum van de samenleving staat. Er is een groeiende kloof ontstaan tussen Kerk en samenleving vooral als het gaat over ethische standpunten. Door schaamte over seksueel misbruik, standpunten over vrouwen in de Kerk, de positie van pastoraal werkers, homoseksualiteit, abortus, euthanasie, huwelijk en echtscheiding, haken katholieken af of dragen hun geloof niet snel uit in de dialoog en het maatschappelijke debat. De Kerk heeft volgens velen de laatste decennia slechts beperkt als moreel kompas kunnen dienen voor kerk en samenleving vooral vanwege het seksueel misbruikschandaal. De dialoog krijgt onder meer gestalte in het overleg met de burgerlijke gemeente, in presentie bij mensen in de marge, in buurtpastoraat, in contact met scholen. Dialoog vindt ook plaats waar mensen samen optrekken rond vluchtelingen, de voedselbank, in de politiek en het dagelijks leven. Velen zien het belang voor de Kerk om in dialoog te gaan met de samenleving waarin zij geworteld is en met nieuwe ogen te kijken naar de mensen van nu om haar missie te kunnen vervullen.

- Men verlangt naar een gemeenschap van alle gedoopten die naar buiten treedt met een gelovig getuigenis, barmhartig en betrokken, en van daaruit bijdraagt aan goed samen leven.

3.5 Gemeenschap en verbondenheid

De synodale gesprekken over dialoog leggen het verlangen bloot naar gemeenschap en verbondenheid met elkaar, naar een geloofsgemeenschap die voedend is en ruimte geeft aan diversiteit. Men verlangt naar een priester, diaken of pastoraal werk(st)er die de geloofsgemeenschap kent. Uit de gesprekken komt de roep naar plaatsen van ontmoeting en bemoediging naar voren. Men vraagt naar mensen om te zien en saamhorigheid te bevorderen. Luisteren naar elkaar wordt als basis hiervoor gezien.

- De behoefte wordt gevoeld aan meer verbinding tussen werkgroepen, vrijwilligers en parochianen en meer verbinding met priesters, diakens en pastorale werkers.
- Men vraagt naar meer aandacht voor gemeenschapsvorming, spiritualiteit en geloofsverdieping.

3.6 Open dialoog

Veel parochianen willen een geloofsgemeenschap waarbinnen een open dialoog gevoerd kan worden over de rol van de vrouw in de Kerk, over huwelijk en echtscheiding, over de waarde van het leven, over andere relatievormen. Men verlangt naar verdiepende gespreksbijeekkomsten over geloofs- en levensvragen van mensen, over maatschappelijke thema's, over beleidsvraagstukken, over

wetenschappelijke inzichten, over het katholiek sociaal denken. Dit proces kan volgens velen worden ondersteund door gelijkwaardige inzet van priesters, diakens, pastorale werkers en goed toegeruste vrijwilligers met respect voor elkaars positie en rol. De Kerk moet niet met alle winden meewaaien, maar moet wel onderzoeken of de Heilige Geest ook in de tijdsgeest zichtbaar wordt.

- Aansluiting bij de samenleving ziet men als grote uitdaging voor de Kerk.
- Men verlangt naar laagdrempelige vormen van gemeenschap, een luisterend oor en een helpende hand zodat de parochie mensen kan ophalen in de maatschappij, met hen kan meetrekken en bij God brengen, gebaseerd op de kern van ons geloof: van de Vader, door de Zoon in de Geest.

3.7 Gastvrije Kerk

Velen willen een parochie waar buitenstaanders welkom zijn. Er wordt gepleit voor een gastvrije Kerk, waar iedereen welkom is, ook bij het vieren van de H. Eucharistie. Met gastvrij wordt ook bedoeld dat gescheiden mensen, homo's en lesbiennes welkom zijn.

- Men wil een open houding, uitnodigend en vriendelijk, niemand uitsluiten en een luisterend oor bieden voor iedereen die daar behoefte aan heeft.

3.8 Imago van de Kerk

Voor velen heeft de katholieke Kerk een negatief imago: dogma's, hiërarchie, klerikaal, seksueel misbruik. Het beeld heerst dat de Kerk geen weerwoord duldt, strak hiërarchisch is en te veel gericht is op regels.

- Men verlangt naar een aansprekende en eigentijdse publiciteit om te kunnen laten zien dat de christelijke waarden in onze samenleving stevige wortels hebben.
- Thema's die als belangrijk gezien worden en ook anderen buiten de Kerk zullen aanspreken zijn klimaat, naastenliefde, zorg, aandacht, rechtvaardigheid en wereldvrede.

DEEL 2

1 ONDERSCHEIDING

- Synodaliteit heeft oude wortels en gaat terug tot de tweede helft van de tweede eeuw.
- Het Tweede Vaticaans Concilie drong er op aan dat de synodaliteit van de Kerk opnieuw tot bloei zou komen. De Bisschoppensynodes zijn daar een vrucht van.
- Het Synodaal Proces, dat alle geledingen van de Kerk bij de reflectie op de toekomst van de Kerk wil betrekken, zet een stap verder.

1.1 Catechese

Het is nodig dat we vertrekken vanuit de woorden van Jezus Christus en vanuit het geloofsgoed zoals dat tot ons gekomen is in de traditie van de Kerk. Als de gelovigen hun geloof beter zouden kunnen verwoorden, zouden ze ook beter in staat zijn hun rol in de maatschappij op zich te nemen en de dialoog aan te gaan met anderen. Daaruit groeit soms een spanning met wat de Kerk leert. Ook om deze reden zijn catechese en studie belangrijk.

- Een investering is nodig in doorleefde kennis van het geloof, die vervolgens onder woorden kan worden gebracht.

1.2 Gelijkwaardigheid

We hebben te maken met verschillende verantwoordelijkheden en posities waarop een leidinggevende – een bisschop, pastoor, parochiebestuur enz. – kan worden aangesproken en die niet gedelegeerd kan worden naar een democratisch niveau. Het samen op weg zijn als Kerk heeft ieders gaven nodig: de specifieke gaven van de gewijde ambtsdragers, de gaven van de religieuzen, de gaven van de andere gelovigen, vrouwen en mannen.

- Aandacht voor de waarde van ieders gaven is nodig om de zending van de Kerk te kunnen blijven volbrengen, als missionaire opdracht in de wereld van vandaag. Een gelijkwaardige dialoog kan op basis van de gelijkwaardigheid als christen.

1.3 Eén missie

Met de heilige Paulus belijden wij één Heer, één geloof, één doop, één lichaam en één Geest (vgl. Ef 4, 4-5). Er kan dus geen principiële tegenstelling zijn tussen de missie van Rome/bisschoppen enerzijds en die van de plaatselijke gemeenschap anderzijds. Iedere christengelovige heeft de taak om op zijn/haar niveau de missie van Christus te vertalen naar de eigen omgeving overeenkomstig de eigen talenten, competenties en ontvangen bevoegdheden.

- Allen delen in de ene missie die Christus aan de Kerk gegeven heeft.

1.4 Diaconie

Velen geven aan een dienende houding belangrijk te vinden in de geloofsgemeenschap. Het contact met de zieke, de eenzame, de oudere, de mens in financiële nood hoort bij de missie van de Kerk en zou meer zichtbaar verbonden moeten zijn met de vieringen in de geloofsgemeenschap, om de inzet in de gemeenschap voor de Heer te brengen en met gebed te begeleiden en weer uitgezonden te worden. De waarde van een diaconale presentie in de samenleving wordt breed gedragen en kan verder ontwikkeld worden. Armen verliezen vertrouwen in de Kerk, doordat er een kloof is tussen wij van de Kerk en hen. We moeten leren van armen. Je moet van plaats durven veranderen. Een punt van aandacht is de band tussen de sociale inzet en het geloof als belijdenis en persoonlijke beleving. Deze band mag niet verloren gaan. Het is áls christenen dat wij sociaal actief willen zijn.

- Het is vanuit het ene gebod van de liefde tot God dat we ons inspinnen voor de mensen.

1.5 Gastvrijheid

Er wordt algemeen een behoefte gevoeld aan gastvrijheid. Men wil gastvrij zijn voor mensen die willen aansluiten bij een viering of bij andere activiteiten, vooral naar jongeren en jonge gezinnen. Gastvrijheid betekent ook dat de boodschap waarheidsgetrouw, eerlijk en duidelijk moet zijn.

- Wees helder in je boodschap.

1.6 Liturgie

De taal van de liturgie vinden velen die deelnamen aan de gesprekken niet herkenbaar. Aangezien de officiële liturgie de uitdrukking is van de inhoud van het geloof van de Kerk is het niet aan ons om erover te beschikken. De liturgie en dan met name de Eucharistieviering is 'bron en hoogtepunt' van het kerkelijke leven. Op een aantal plaatsen is het gelovig-zijn of kerkelijkheid versmald tot een deelname aan de liturgische bijeenkomsten, waarbij het onderscheid tussen sacramentele en andere vieringen lijkt te vervagen. Veel mensen ervaren de Eucharistie dan ook niet meer als bron en hoogtepunt.

- De liturgie moet door iedereen en wereldwijd gedragen en gevierd kunnen worden.

1.7 Gedoopten en de Kerk

Soms wordt er gesproken over de Kerk als zijnde de paus, bisschoppen en de priesters. Het gevolg daarvan is dat op deze leiders ook alle wensen worden geprojecteerd zonder voldoende reflectie op de eigen positie als gedoopten.

- Gedoopten praten mee in het synodaal proces. Ze mogen zich in de dialoog serieus genomen voelen.

1.8 God

'God' lijkt soms een begrip geworden te zijn, dat gevuld wordt met maatschappelijke waarden zoals medemenselijkheid, en zorg voor elkaar. Dat zijn grote en goede waarden, maar God is onvergelijkelijk meer.

- Wat ons onderscheidt van niet-gelovigen is niet humaniteit, maar ons geloof.

1.9 Pijn uit het verleden

Er is pijn aan het verleden. Belangrijk is om daarbij te onderscheiden tussen enerzijds de pijn die men koestert en anderzijds de pijn waarvan men bevrijd wil worden. De meeste deelnemers aan de gesprekken willen samen verder groeien als Kerk. Men wil een Kerk die naar deze verlangens luistert, zichtbaar is en die Gods Volk ondersteunt om samen onze Kerk weer op te bouwen.

- Er is wantrouwen dat wordt gevoed door ervaringen uit het verleden, maar er is ook bereidheid om nu wel samen op weg te gaan.

1.10 Missionair

Eén van de uitgangspunten van een missionaire parochie is dat leiding wordt gegeven vanuit een team en een gezamenlijk gedragen visie. Hier ligt een kans om iedereen zijn/haar eigen rol te geven, en met name ook om het genius van de vrouw tot zijn recht te laten komen.

- Alle gedoopten zijn medeverantwoordelijk voor de missie van de Kerk.

1.11 Medeverantwoordelijk

Er is behoefte aan context, verbinding en gedeelde verantwoordelijkheid. Geef zoveel mogelijk mensen zoveel mogelijk verantwoordelijkheid, maar overvraag ze niet. Medeverantwoordelijkheid appelt aan het eigen werken en zelf actief-zijn. Toch is de eerste deelname een meedoen met de Heer die leeft in zijn Kerk. Door de menselijkheid van gelovigen wordt de Kerk als te beperkt gezien en dat is begrijpelijk. Toch is het de Kerk van de levende Heer die ons christenen maakt en niet wij, alsof we christenen uit onszelf zouden zijn, die de Kerk maken door samen te komen en samen te werken. Men kwam in de gesprekken niet toe aan het luisteren naar Christus. We zullen opnieuw en sterker moeten vertrouwen op Christus zelf. Ook hierbij past een nieuwe taal. Een taal van verhalen en getuigenissen voor mensen in deze tijd.

- Het is de Kerk van Christus. Hij geeft de leiding.

1.12 Zichtbaar

De zichtbaarheid van de Kerk is geen doel op zich, maar wel noodzakelijk om de missio van de Kerk gestalte te kunnen geven in de wereld van vandaag en ook nieuwe mensen te kunnen uitnodigen om deel te nemen aan de weg van het Evangelie.

- De zichtbaarheid wordt bevorderd in de mate waarin de *communio* en *participatio* van alle gelovigen in de Kerk zich inhoudelijk daadwerkelijk realiseren in liturgie, catechese en diaconie.

2 CONCLUSIES

2.1 *Communio*

- Velen vinden dat het delen van het geloof fundamenteel is in het samen op weg zijn in de Kerk als *communio*.
- Er is een groot verlangen naar *communio*, naar gemeenschap met elkaar en met de Heer. De plaatselijke gemeenschap wordt als zeer belangrijk ervaren. Daar komen de gelovigen samen, ontmoeten ze God in de viering, zetten ze zich in voor de gemeenschap en zien ze om naar elkaar.
- *Communio* vraagt om dialoog. Dialoog bevordert en brengt het gemeenschap-zijn tot uiting.
- Van meerdere kerkplekken één parochie maken is moeilijk. Men voelt minder de onderlinge betrokkenheid. Samen Eucharistie vieren zonder aan gemeenschapsopbouw te werken wordt als onvoldoende ervaren. Men mist de vertrouwdheid, de pastorale nabijheid.

- Priesters, diakens en pastorale werkers staan voor parochianen enerzijds dichterbij dan vroeger, maar anderzijds zijn ze ook ver weg door het regionaal werken. Het teruglopend aantal priesters, diakens en catechisten is een zorg die velen ervaren, zowel voor de mogelijkheid om voldoende toegang tot de vieringen te hebben als voor wat betreft de pastorale nabijheid.
- Communio in de Kerk betreft niet alleen de parochiegemeenschappen, maar ook de onderlinge band op diocesaan en wereldniveau.

2.2 Participatio

- Er zijn grote verschillen tussen parochianen onderling in de manier waarop zij hun geloof beleven: de een beleeft die vooral in het onderling contact, terwijl het voor de ander vooral gaat om de viering van de sacramenten.
- Enerzijds gaat er een grote kracht uit van vrijwilligers die een hechte band hebben en al jaren met elkaar samenwerken. Anderzijds is er de ervaring dat dit nieuwkomers en vernieuwingen kan uitsluiten, terwijl de Geest vraagt om alle mensen die zich geroepen voelen toe te laten.
- Uit de synodale gesprekken constateren we een groot verlangen naar een Kerk, geïnspireerd door het woord van God, waarin oog en oor is voor de individuele mens, voor de zorgen en noden in de wereld, waarin alle gelovigen worden gehoord.
- Een dienende inzet van de Kerk spreekt velen aan en hoort bij het wezen van de Kerk.
- Velen verlangen naar een Kerk die de roeping van alle leden wekt en ondersteunt, en een verbinding legt met het leven van vandaag.
- Gelijkwaardigheid van vrouwen en mannen in het dragen van verantwoordelijkheid in de Kerk wordt door velen als belangrijk gezien voor de geloofwaardigheid van de boodschap die de Kerk uitdraagt.

2.3 Missio

- In de gesprekken werd duidelijk dat we niet kunnen spreken over missie naar buiten zonder het ook te hebben over missie naar binnen.
- Missie wordt omschreven als: treden in het voetspoor van Jezus, omzien naar elkaar, niemand buitensluiten, geloven vanuit het hart en klaar staan voor anderen.
- Door terug te gaan naar de kern van het geloof, kunnen we iets voor de maatschappij betekenen.
- De eerste stap in de missie van de Kerk en de gelovigen is de vriendelijkheid. "Uw vriendelijkheid moet bij alle mensen bekend zijn, de Heer is nabij."
- Een gemeenschap die bidt is missionair. Gebed en missionaire actie lopen in elkaar over.
- Gelovigen vragen expliciet om medeverantwoordelijk gemaakt te worden bij het uitdragen van het geloof, missionair en in dialoog met anderen. Voor het herkennen van de eigen roeping en het uitvoeren van de zending is gesprek en samen bidden belangrijk.
- Geloofsvorming is belangrijk. Dit geldt op alle niveaus: ouders hebben hulp nodig bij de geloofsopvoeding van hun kinderen; kinderen en jongeren hebben catechese en pastorale vorming nodig; leerkrachten op scholen hebben materiaal en ondersteuning nodig.

2.4 Manier van leven

Synodaliteit is een manier van leven en handelen die zich realiseert door het gezamenlijk beluisteren van het Woord en het samen vieren van de Eucharistie. Het gaat om een manier van kerk-zijn in de geschiedenis, een traditie die zich voortdurend vernieuwt. De leden van de Kerk hebben steeds behoefte aan bekering. Bekering vereist een spirituele houding. De spiritualiteit geeft een ziel aan het instituut.

- Synodaliteit is een spiritueel proces dat gepromoot moet worden aan de basis, in lokale kerken en op alle niveaus. Het is een manier van leven die de samenwerking van allen ondersteunt en ontwikkelt.

2.5 Luisteren naar elkaar

Samen-op-weg-zijn vraagt om een verandering van houding: van het individuele naar het gemeenschappelijke, van de kleine (parochie)gemeenschap naar de wereldkerk. Een uitdaging voor het vervolproces is om deze blik op het grote geheel van de kerkgemeenschap steeds verder te openen: van geloofsgemeenschap naar parochiegemeenschap naar wereldkerk. Om zo over de toekomst van de Kerk te spreken vraagt een veranderende houding van het 'ik' naar het 'wij'. De synodale weg nodigt uit om te luisteren. Dat luisteren betreft de hele gemeenschap: elk lid van de gemeenschap luistert naar de gehele gemeenschap, juist ook naar de stem van hen naar wie vaak niet geluisterd wordt. Het open luisteren naar elkaar is een weldadig resultaat van dit proces. Uit de gesprekken bleek dat er een grote bron van inspiratie en creativiteit is bij de nieuwe generatie. Men vraagt dat te laten groeien en bloeien en dan zullen we er uiteindelijk de vruchten van plukken.

- Horen en gehoord worden, zonder oordeel of veroordeling: een luisterende gemeenschap.

2.6 Luisteren naar de Geest

Velen zien de synodale methode als een vruchtbaar instrument om over allerlei moeilijkheden met elkaar in dialoog te gaan en in de ontmoeting met elkaar zich te laten inspireren en bemoedigen door de Heilige Geest. Luister naar de Heilige Geest! Daar is een spirituele houding voor nodig, geloof en vertrouwen in God verankerd in gebed en Eucharistie.

- Durf de Geest te laten waaien, heb daar vertrouwen in. Durf daarin ook los te laten.

2.7 Oproep tot verandering

Synodaliteit is een oproep om te veranderen binnen een Kerk in beweging, luisterend naar de Geest. Velen hunkeren naar nieuwe vormen en nieuwe wegen. Het gaat ook om een mentaliteitsverandering waardoor oude denkpatronen worden verlaten en men zich instelt op de Kerk van de toekomst die gemeenschap en missionair zal zijn en veel meer een samenwerken zal zijn als één gemeenschap in dienst van het Evangelie.

- De weg naar nieuwe vormen komt tot stand in gesprekken, ontmoeting en uitwisseling.

2.8 Leiderschap

Om synodaliteit op alle niveaus waar te maken zijn er leiders nodig die dat kunnen begeleiden met persoonlijke, pastorale aandacht en empathie voor parochianen. Er zijn leiders nodig die mensen inzetten op hun kennis en kunde en hen inspireren.

- Nodig is leiderschap in samenwerking, horizontaal.

SAMEN VERDER

De gesprekken tijdens de diocesane fase van het synodaal proces maakten veel los en leverden belangrijk materiaal op om het geloof in de parochies, werkgroepen, organisaties, enz. te verdiepen en vorm te geven. Wat betekenen de woorden van Jezus voor mijn leven, voor onze gemeenschap, voor onze Kerk?

De sleutelwoorden *communio*, *participatio* en *missio* houden een belangrijke opdracht in als het gaat om de vitaliteit van de Kerk in de wereld van vandaag.

Ook na de afsluiting van de diocesane fase van het synodaal proces zullen veel parochies en groepen de gesprekken voortzetten om het geloof dat ons drijft bij elkaar aan te wakkeren, geïnspireerd door wat de Geest ons zegt.

Christus heeft zijn hand op ieder van ons gelegd. Dat vormt het geestelijk fundament om elkaar vast te houden, te accepteren en een gemeenschap van geloof en liefde te bouwen.

In alle verscheidenheid zijn wij, in de kracht van Gods Geest, samen op weg om het Evangelie van Jezus Christus zichtbaar te maken in de wereld van vandaag.